

ANSSI HYNYNEN

Rautahevosta Tombstoneen

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

**Ruudinsavuisia
klassikkoelokuvia**

Rautahevosta Tombstoneen

Anssi Hynynen

Rautahevosta Tombstoneen

Ruudinsavuisia klassikkoelokuvia

Kustantamo Helmivyö
Turku 2021

Kustantaja: Kustantamo Helmivyö

Anssi Hynynen: Rautahevosta Tombstoneen

Tekstit ovat aiemmin ilmestyneet Ruudinsavu-lehdessä

vuosina 2001–2021

ISBN 978-952-7211-89-2

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Lukijalle

Kuvamme Villistä Lännestä on muotoutunut lännenelokuvien kautta. Arizonassa tai Teksasissa ei välttämättä aikoinaan elänyt yhtään John Waynen näköistä cowboyta, mutta meidän on silti hankala kuvitella Länttä ilman tarkasti ampuvaa, nopeasti ratsastavaa ja suorapuheista sankaria. Villi Länsi on myyttinen paikka, joka sijaitsee elokuvateatterissa – tai nykyään ehkä pikemminkin televisiossa.

Ruudinsavu on Suomen Länkkäriseuran julkaisema lehti, jossa käsitellään lännenfiktiota monista eri näkökulmista. Tärkein näistä on lännenelokuva. Lännenelokuvien yli satavuotiseen historiaan mahtuu paljon halvalla tehtyjä rimaloituksia, mutta myös monta häikäisevän hienoa klassikkoa.

Ruudinsavu-lehti on esitellyt lännenelokuvien parhaimmistoa ensimmäisestä, vuonna 2001 ilmestyneestä numerostaan lähtien. Tähän kirjaan on koottu nämä ”Ruudinsavun klassikkoelokuva” -otsikon alla tähän mennessä ilmestyneet artikkelit.

Jokaisen jutun alkuun on liitetty paitsi tiedot ensi-illasta elokuvan alkuperämaassa ja Suomessa myös englanninkielinen avainrepliikki, joka kiteyttää kyseisen elokuvan tunnelman.

Jos et löydä omaa suosikkilänkkäriäsi tästä teoksesta, älä huolestu: sarja jatkuu Ruudinsavun sivuilla.

Anssi Hynynen

The Invaders (1912)

Ensi-ilta 29.11.1912

Suomen ensi-illasta ei tietoa

“We hold your daughter as a hostage. If you renew the attack we will kill her.”

The Invaders (”hyökkääjät”, ”tunkeutujat”) on KB- eli Kay Bee -yhtiön tuottama elokuva, joka tehtiin elokuvayhtiöiden siirtäessä toimintaansa Yhdysvaltain itärannikolta ja Chicagosta Kaliforniaan. Idässä kuvatuissa lännenelokuviissa intiaaneilla oli ollut huomattavan suuri osuus jopa sympaattisina päähenkilöinä, ja elokuvat tapahtuivat usein metsäisillä seuduilla, joissa henkilöt tapasivat toisensa metsäaukealle pysytetyssä leirissä James Fenimore Cooperin tyyliin. Avainkohtauksia voitiin näin lavastaa studioon, jossa henkilöt olivat yhtäaikaan läsnä aivan kuten teatterin lavalla.

Kun elokuvien teko siirtyi länteen, muuttui niiden tyyli teemojen ohella. Turvalliselta metsäaukiolta siirryttiin ulkona kuvattuihin auiotuihin maisemiin, jotka jo itsessään olivat vihamielisiä samoin kuin niiden asukitkin. Toiminnalliset jaksot korostuivat, ja yläviistosta kuvatut joukkokohtaukset olivat usein varsin väkivaltaisia.

Invaders-elokuvan tuotti erityisesti yhteistyöstään William S. Hartin kanssa tunnettu Thomas Ince. Hänet mainitaan myös usein elokuvan ohjaajana, vaikka tiettävästi varsinaisen ohjaustyön suoritti yksi pääosanesittäjistä, John Fordin isovelji Francis Ford.

Nykynäkökulmasta *Invadersin* 40 minuutin kesto tekisi siitä lyhytelokuvan, mutta vuonna 1912 kolmekelainen elokuva oli suorastaan spektaakkeli — ainoastaan harvat elokuvat ylsivät samaan pituuteen, ja suurin osa oli vartin mittaisia.

Elokuvan juoni on yksinkertainen: siouxit pitävät rautatien maanmittareiden tunkeutumista alueelleen loukkauksena, ja hyökkäävät yhdessä cheyennejen kanssa näiden ja ratsuväen linnakkeen kimppuun. Lopussa paikalle hälytetty toisen linnakkeen väki pelastaa piiritetyt, ja eversti Brysonin (Ford) ei tarvitse ampua viimeistä luotiaan tyttärensä otsaan säästääkseen tämän ”kuolemaa pahemmalta kohtalolta”. Jos tämä kuulostaa kliseiseltä, se on sitä ainoastaan myöhempien aikojen valossa; tämä ”preeriasota”-kerrontamalli omaksuttiin lännenelokuvan kaavaksi tästä eteenpäin.

Ince ja Ford tekivät parhaansa näyttääkseen katsojille, että nyt oli tiin oikeassa Lännessä. Vaikka Kalifornia esittää elokuvassa Etelä-Dakotaa, tekevät vuoristoiset maisemat vaikutuksen. Intiaaneja (päällikön tytärtä lukuun ottamatta) esittivät Miller Brothers 101 Ranchin oglala-siouxit. Elokuvaa kehuttiinkin aikoinaan juuri autenttisuudesta. Väkivaltaisessa elokuvassa ruuti savua välillä niin, että kaikki peittyi valkoiseen huntuun.

Suurempaan historialliseen kertomukseen (ratsuväki vastaan intiaanit) *Invaders* liittää kaksi lemmentarinaa: everstin tyttären ja urhean luutnantin rakkaus ja sioux-prinsessan ja nuoren maanmittarin molemminpuolinen ihastus. Jälkimmäisen parin roturajojen ylitys tosin palkitaan ainakin myöhemmän tavan mukaisesti kummankin kuoleamalla.

Hell's Hinges (1916)

Ensi-ilta 5.3.1916

Suomen ensi-illasta ei tietoa

”I reckon God ain’t wantin’ me much, ma’am, but when I look at you, I feel I’ve been riding the wrong trail.”

Kuluneen sanonnan mukaan Pecos-joesta länteen ei ole lakia eikä El Pasosta länteen Jumalaa. *Hell's Hinges* (kirjaimellisesti: ”Helvetin sarranat”) on pikkukaupunki, jonka tämä lausahdus sijoittaa ainakin henkisesti El Pason länsipuolelle. Naisiinmenevä leipäpappi saa mahdollisuuden pelastaa uransa lähtemällä pastoriksi *Hell's Hingesiin*. Paikallista saluunanomistajaa uskonnon rauhoittava vaikutus arveluttaa, ja hän usuttaa roskaväen pastorin kimppuun. Pahin porukasta on Blaze Tracy (William S. Hart), joka kuitenkin kääntää kelkkansa tavattuun pastorin sisaren Faithin (Clara Williams).

Vaikka pastori itse antaa enemmänkin kuin pikkusormensa pirulle elokuvan edetessä, puhdistaa Blaze Tracy kaupungin suorastaan raamatullisella tavalla. (Clint Eastwood kohotti lopetukselle myöhemmin Stetsonin lieriä ohjauksessaan *Ruoska* (*High Plains Drifter*, 1973).)

William S. Hart (1864-1946) kuului yhdessä Broncho Billy Andersonin kanssa historian ensimmäisiin cowboy-tähtiin. Vaikka hän oli syntynyt New Yorkin osavaltiossa, oli hän osallistunut karjanajoon 1880-luvulla ja tunsikin kuvailemansa maailman. Sitten hän oli näytellyt teatterissa tullen kuuluisaksi *Ben-Hurin* Messalana. Nämä kaksi puolta yhdistivät Hartin westernneissä.

Vuodesta 1914 eteenpäin Hart esiintyi ystävänsä Thomas Incen tuottamissa elokuvissa. Varsin pian hän alkoi osallistua niiden tekemiseen myös käsikirjoittajana ja ohjaajana. *Hell's Hingesin* ohjaus on merkit-

ty Charles Swickardille, mutta tietävästi Hartilla ja hänen ystävällään Clifford Smithillä oli sormensa pelissä – ja sama koskee Gardner Sullivanin käsikirjoitusta.

Totinen ja jäyhänoloinen Hart sopi erinomaisesti niin sankariksi kuin konnaksikin. Hänen tavaramerkikseen muodostui juureton kulkuri, joka elokuvan kuluessa muuttui pahiksesta pelastajaksi – aivan kuten Blaze Tracy *Hell's Hingesissä*. Hän vaikutti olevan aina tosissaan, ja hänen elokuvansa erosivat muista aikakauden westernleistä realismisuudellaan. Hart piti tarkasti huolta, että lavasteet, puvut ja aseet ainakin näyttivät autenttisilta.

Sekä yleisö että arvostelijat rakastivat *Hell's Hingesiä*, ja elokuva on yhtenä harvoista mykkälänkkäreistä valittu Yhdysvaltain kongressin säilytettävien elokuvien listalle. Se kuuluu myös New Yorkin Modernin taiteen museon kokoelmiin.

1920-luvulla yleisö alkoi kiinnostua enemmän Tom Mixin ja Buck Jonesin tyyppisistä ”elämää suuremmista” lännensankareista, joiden elokuvissa korostettiin toimintaa juonen kustannuksella. Hartin autenttisuus ei enää purrut, ja vuonna 1925 hän jäi eläkkeelle tehtyään viimeisen mestariteoksensa *Aavikon kulkuri (Tumbleweeds)*.

Elokuvan mahdollisista julkisista esityksistä Suomessa saati sen suomenkielisestä nimestä ei ole tietoa. Monia muita Hartin elokuvia on toki esitetty Suomessa, ja niiden nimet kertovat jo kieliasullaan menneestä ajasta – esimerkiksi vaikkapa *Perä-Pohjolan urho (Blue Blazes Rawden, 1918)*, *Pelvoton mies (Cradle of Courage, 1920)* ja *Pookeri Bill (White Oak, 1921)*.

Rautahevosta Tombstoneen

Rautahevosta Tombstoneen esittelee 47 lännenelokuvan klassikkoo. Mukana ovat taiteenlajin keskeiset elokuvat, kuten *Hyökkäys erämaassa*, *Rio Bravo* ja *Huuliharppukostaja*, mutta myös harvinaisempia valintoja, kuten *Terroria Texasissa* ja *Barbarosa*. Kirjan tekstit ovat alun perin ilmestyneet Suomen Länkkäriseuran *Ruudinsavu*-lehden klassikkopalstalla.

Anssi Hynynen on paraislainen populaarikulttuurin tuntija ja filosofi, joka on kirjoittanut artikkeleita *Ruudinsavu*-lehteen vuodesta 2001.

Kuva: Andrea Hynynen

ISBN 978-952-7211-89-2

Kansi: Timo Ronkainen